Journal Of the Iraqia University (75-2) January (2026)

ISSN(Print): 1813-4521 OnLine ISSN:2663-7502
Journal Of the Iraqia University
available online at
https://iasj.rdd.edu.iq/journals/journal/view/247

האמצעים הרטוריים בסיפור תהילה לסופר ש. י. עגנון

מורה עוזר. ראוויה איברהים עלי מוחמד

אוניברסיטת בגדד- פקולטת השפות- המחלקה ללשון העברית

Rhetorical devices in the story Tehila by Sh. Y. Agnon

Assistant Lecturer Rawya Ibrahim Ali Muhammad
University of Baghdad- College of Languages- Department of Hebrew Language

الوسائل البلاغيه في قصة تيهلاه للقاص ش. ي. عجنون

م.م. راوية ابراهيم علي محمد

جامعة بغداد- كلية اللغات- قسم اللغة العبرية

الملخص:

اللغة العبرية غنية بالوسائل البلاغية التي تلعب دورًا محوريًا في الأدب والشعر والنصوص الدينية. تشمل هذه الأساليب الاستعارات والتشبيه والكنايات والتعبيرات الاصطلاحية، وتعتمد على الحقل الدلالي والتداولي بشكل بارز في النصوص.تتميز الوسائل البلاغية في العبرية بتنوعها وعمقها، وتخدم أغراضًا جمالية وثقافية ودينية. تُعد الاستعارة والصورة والمجاز من أبرز هذه الأساليب، وتظهر في جميع مستويات النصوص، من الكتاب المقدس إلى الأدب الحديث، مع تطور ملحوظ في استخدامها عبر الأجيال.تُعد قصة "تيهلاه" (١٩١٩) للكاتب الإسرائيلي شموئيل يوسف عجنون (١٨٨٨-١٩٧٠) عملًا أدبيًا غنيًا بالأساليب البلاغية التي تُعمّق الدلالات النفسية والرمزية. تدرس هذه الدراسة تشكيل البلاغة (الاستعارة، التشبيه، الكناية، التكرار، الجناس، التناص، السخرية، التضاد، الحذف، والتغييرات النحوية والدلالية) كأدوات أساسية في بناء العالم المأساوي للقصة، وانعكاساتها على موضوعات العزلة، والإيمان، والاغتراب.**الكلمات المفتاحية:** الوسائل البلاغية- القصة العبرية- شموئيل يوسف عجنون- تيهلاه

תקציר

השפה העברית עשירה באמצעים רטוריים הממלאים תפקיד מרכזי בספרות, בשירה ובטקסטים דתיים. אמצעים אלה כוללים מטאפורות, דימויים, מטונימיות וביטויים אידיומטיים, ומופיעים באופן בולט בטקסטים עתיקים ומודרניים, במיוחד בשירה דתית ובתנ"ך.האמצעים הרטוריים בעברית מגוונים ועמוקים, ומשרתים מטרות אסתטיות, תרבותיות ודתיות. מטאפורה, דימוי ומטונימיה הם בין הבולטים שבאמצעים אלה, ומופיעים בכל רמות הטקסטים, היא מסתמכת באופן בולט על השדה הסמנטי והפרגמטי בטקסטים. הסיפור "תהילה" (1919) מאת הסופר הישראלי שמואל יוסף עגנון (1888-1970) הוא יצירה ספרותית עשירה בטכניקות רטוריות המעמיקות קונוטציות פסיכולוגיות וסמליות. מחקר זה בוחן את היווצרות הרטוריקה (מטאפורה, דימוי, מטונימיה, אליטרציה, אינטרטקסטואליות, הניגוד ואליפסה, שינויים תחביריים וסמנטיים) ככלים חיוניים בבניית העולם הטרגי של הסיפור, ואת השתקפותם בנושאים של בידוד, אמונה וניכור. מילות מפתח: אמצעים רטוריים- סיפור עברי- שמואל יוסף עגנון- תהילה

Abstract:

The Hebrew language is rich in rhetorical devices that play a central role in literature, poetry, and religious texts. These devices include metaphors, images, metonymies, and idiomatic expressions, and it relies prominently on the semantic and pragmatic field in texts.The rhetorical devices in Hebrew are diverse and profound, and serve aesthetic, cultural, and religious purposes. Metaphor, image, and metonymy are among the most prominent of these devices, and appear at all levels of texts, from the Bible to modern literature, with a significant development in their use throughout the generations.The story "Tehillah" (1919) by the Israeli writer Shmuel Yosef Agnon (1888-1970) is a literary work rich in rhetorical techniques that deepen psychological and symbolic connotations. This study examines the formation of rhetoric (metaphor, image, metonymy,

alliteration, intertextuality, The contrast and ellipsis, syntactic and semantic changes) as essential tools in constructing the tragic world of the story, and their reflection on themes of isolation, faith, and alienation.

Keywords: rhetorical devices- Hebrew story- Shmuel Yosef Agnon- Tehila

חשיבות המחקר:

- מבחינה אקדמית: התורם למחקר מעמיק יותר של ספרותו של עגנון, וחושף כיצד רטוריקה הופכת את הטקסט מנרטיב לשירה עזה.
- מבחינה ספרותית: מדגים את תפקידה של הרטוריקה בהעמקת הקונוטציות הסמליות והפסיכולוגיות, מעשיר את חוויית הקורא ואת פרשנותו הטקסטואלית.
- מבחינה תרבותית: חושף את הדיאלוג של הטקסט עם המורשת היהודית (התנ"ך, תפילות, פולקלור) באמצעות אינטרטקסטואליות, ומשפר את ההבנה של ממדים תרבותיים.
- מבחינה טכנית: מדגיש את שליטתו של עגנון בעיצוב עברית מודרנית תוך שמירה על שורשיה הקלאסיים, מה שהופך אותו למודל למחקרי סגנון.

בקיצור, המחקר שואף לחשוף כיצד רטוריקה היא אמצעי להפיכת סיפור מנרטיב פשוט ליצירת אמנות מורכבת המשקפת את עומק הנפש האנושית והמורשת התרבותית.

מטרות המחקר:

- ניתוח האמצעים הרטוריים בהם נעשה שימוש בסיפור (כגון מטאפורה, דימוי, מטונימיה, אליטרציה, אינטרטקסטואליות, אירוניה ואליפסיס) ופירוק תפקידיהם הטקסטואליים.
- חשיפת הקשר בין רטוריקה לנושאים המרכזיים בסיפור (כגון בידוד, אמונה, סבל וניכור).
- הבנת אופן השימוש ברטוריקה לבניית דמויות ולשיפור קצב נרטיבי ואווירה פסיכולוגית.
- קישור בין הטכניקות הרטוריות של עגנון למורשת יהודית וספרותית (באמצעות אינטרטקסטואליות) והשפעתן על המשמעות.

שיטת המחקר:

המחקר הסתמך על גישה תיאורית-אנליטית כדי להבהיר את מושגי האמצעים הרטוריים וניתוח רטורי טקסטואלי, המבוסס על ראיות מסיפור תהילה.

סוגים עיקריים של אמצעים רטוריים בעברית:

1- מטאפורה: מטאפורה היא אחד האמצעים הנפוצים ביותר בשירה העברית העתיקה והמודרנית, המשמשת להעברת משמעויות על ידי קישור בין שני תחומים מושגיים שונים.[1]

2- דימוי: דימויים מופיעים באופן בולט בספרות העברית, ומשמשים לעתים קרובות להדגשת תכונות או השוואות בין דברים.[2]

3- כינוי וניבים: מטונימיות וביטויים אידיומטיים משמשים להעברת משמעויות עקיפות או לריכוך נושאים רגישים כמו מוות. [3]

4- פתגמים ואמרות: אלה מופיעים לעתים קרובות בספרות פופולרית ודתית ומשמשים להעברת חוכמה או ערכים תרבותיים. [4]

הקשרים ספרותיים ותרבותיים

אמצעים רטוריים בעברית עתיקה (במיוחד ב"פיוטים" ובשירה הדתית) מדגימים התפתחות בשימוש במטאפורה ובדימוי, עם חדשנות גוברת בימי הביניים.[5] בתנ"ך, מטאפורות ודימויים משמשים להמחשת רעיונות דתיים ורוחניים.[6] בתרבות המודרנית, אמצעים רטוריים מופיעים בפתגמים, גידופים וביטויים יומיומיים, ולעתים קרובות משקפים ערכים חברתיים או משפחתיים. [7]

רקע על סיפור תהילה:

"תהילה" הוא סיפור קצר מפורסם מאת הסופר הישראלי שמואל יוסף עגנון, חתן פרס נובל לספרות. הסיפור סובב סביב אישה מבוגרת בשם תהילה, המתגוררת בירושלים ומאופיינת באדיקות ובמסירות, ומקדישה את חייה לתפילה ולעבודות צדקה. המספר פוגש אותה ומגלה בהדרגה את עברה הטרגי, לאחר שאיבדה את משפחתה בנסיבות קשות. עם זאת, היא נותרה אופטימית ונאמנה, והמשיכה להתפלל לגאולתם הרוחנית.[8]

מאפיינים ספרותיים ותמטיים

- הסיפור משקף את חזונו של עגנון לגבי זהות יהודית בעולם סוער, ומדגיש את משמעויות האמונה, האובדן והתקווה.
- ב"תהילה", עגנון משתמש בשפה עברית עשירה ובסגנון ספרותי ייחודי המשלב מורשת יהודית עם מודרניות.
- הסיפור מדגים את יכולתו של עגנון לבטא עמימות רוחנית וסבל אנושי באמצעות דמויות פשוטות ואירועים יומיומיים.

מקומו של הסיפור ביצירותיו של עגנון

"תהילה" נחשבת לאחת מיצירותיו הבולטות של עגנון, ומשקפת את פילוסופיית הספרות שלו ואת התעניינותו בשאלות קיומיות ודתיות. הסיפור בולט בין יצירותיו העוסקות בחיים היהודיים בירושלים, וחושף את המתח בין עבר להווה, מסורת והתחדשות. [9]

האמצעים הרטוריים בסיפור תהילה:

סיפור "תהילה" מפורסם בצפיפותו הרטורית ובעושרו הלשוני. האמצעים הרטוריים משמשים להעמקת המשמעות, לעיצוב האווירה הפסיכולוגית ולהציג חזון אמנותי מורכב של הדמויות והתפאורה. האמצעים הרטוריים הבולטים שבהם נעשה שימוש:

1- המטאפורה: השוואה סמויה בין שני דברים שונים ללא מילות קישור ("כמו", "כ"). כלומר היא שימוש לשון שלא במשמעותו המילולית, המושאל מתחום סמאנטי אחד כדי לתאר דבר מתחום סמאנטי אחר. המטאפורה יוצרת זיהוי בין שני מסומנים שונים, שלעיתים יש דמיון אובייקטיבי כלשהו ביניהם, אך לעיתים קרובות הדמיון נעוץ בתפיסתו של יוצר המטאפורה ובדמיונו החופשי. נקודות הדמיון פועלות בתוך שוני.[10]

בסיפור "תהילה" מופיעות מטאפורות ואמצעים רטוריים רבים המשקפים את כישרונו הספרותי. מטאפורה היא דימוי מרומז ללא דימוי, שבו משמעותה של מילה אחת מועברת לאחרת בגלל הקשר ביניהן.

דוגמאות מהסיפור:

- "נר דולק"- תיאור לתהילה[11]

סמל לטוהר ולקדושה, אך גם לפגיעות ולחיים העומדים להיכבות.

המטאפורה מדגישה את דמותה העדינה והמסתורית של תהילה, המאירה את חיי הגיבורים אך גם מסמנת את חורבנה העתידי.

- "כחלום יעוף"- מטאפורה לארעיות החיים. [12]

תיאור של משהו חולף, כמו חלום. סוג המטאפורה (הדימוי אינו מצוטט, אך משתמע). חלום המעופף מגלם את חולפותם של הדברים. הוא עשוי לשקף נוסטלגיה או אובדן בהקשר של הסיפור.

- "לבה כציפור רועדת" - מטאפורה לפחד וחרדה. [13]

השוואת הלב לציפור רועדת. סוג המטאפורה ישירה מכיוון שהדימוי (לב) מוזכר במפורש יחד עם הדימוי (ציפור). המטאפורה משקפת את מצב הפחד והחרדה של הדמות. הציפור הרועדת היא דימוי המשקף שבריריות ורגשות סוערים.

- "השמש טבעה בדם" (השמש טבעה בדם)- מטאפורה לשקיעה עם גוונים אדומים. [14]

תיאור שקיעה בגוונים אדומים כדם. סוג המטאפורה כהשאלה מכיוון שהדימוי (דם) הוא מטאפורה לחלק מהדימוי (צבע השמש). דם מרמז על אלימות או אסון, ומוסיף אווירה דרמטית לסצנה. הוא עשוי לסמל את סופו של משהו כואב או נקודת מפנה דרמטית בסיפור.

- "עיניה כוכבים בלילה" - מטאפורה ליופי של העיניים. [15]

השוואת עיניים לכוכבים. זהו סוג של מטאפורה מפורשת (גם הדימוי וגם הדמות נאמרו במפורש). כוכבים מסמלים יופי קסום ומסתורין. הם עשויים להצביע על תקווה או על המימד הרוחני של דמות.

- "רגליה לא נגעו בארץ"[16]

תיאור הליכה קלה, כאילו לא נוגעת בקרקע. סוג המטאפורה (רומזת על מעוף או קלילות מבלי להזכיר במפורש את הדימוי). מרמזת על זריזות או בריחה מהמציאות. עשויה לבטא חופש או בריחה מאילוצי החיים.

2- מטונימיה: מטא=שינוי, נימיה=שם- העברה של שם אחד לשם שני, שינוי של מושג אחד למושג אחר,[17] היא אמצעי פיגוראטיבי חשוב המשמש בלשון הספרות, המטונימיה היא מעתק סמאנטי הנוצר באמצעות העתקת הדיבור מהדבר שאליו מתכוונים אל דברים הקרובים לו במציאות או במחשבות.[18]

בסיפור "תהלה", יש מטונימיה מכל הסוגים משמשת ככלי ספרותי ליצירת משמעויות עמוקות על ידי קישור מושגים לקשרים עקיפים:

- מטונימיה של סיבה ותוצאה (הזכרת התוצאה במקום הסיבה)

"נטשו הכנפים את העוף"[19]

מטונימיה כאן מתייחסת ל"מוות" (התוצאה) באמצעות אזכור של "נטישת כנפיים" (הסיבה). הביטוי "נטישת כנפיים" משמש כמטאפורה ל"אובדן כוח או רוח". זה משקף את שיטתו של עגנון להפוך את המוות לדימוי "פואטי" עקיף.

- מטונימיה של הכולל במקום כלול (הזכרת הכלי במקום התוכן)

"שתת מכוס הצער עד תומה" [20]

"כוס הצער" היא מטונימיה לסבל רגשי (התכולה) דרך הכלי ("הכוס"). הפועל "שתה" נותן לכאב אופי רצוני, כאילו הדמות בוחרת לסבול את הצער. הדימויים מזכירים את כוס הרעל בספרות היהודית (התייחסות לקורבן).

- מטונימיה של זמן במקום אירוע (הזכרת הנכס במקום הזמן)

"בימי חתונתה ביתה שמחה, עכשיו אין כל חדוה"[21]

"ימי חתונתה" היא מטונימיה ל"תקופת עבר מאושרת" (זמן) דרך אזכור של אירוע ("החתונה"). ההשוואה בין העבר ("חתונה") להווה ("אין שמחה") מדגישה את הסתירה הטרגית. היא משקפת את אובדן התמימות או את ניפוץ החלומות.

- מטונימיה של החלפת אדם במקום

"ביתה היה מלא חוכמה, והיא ריקה"[22]

"ביתה" הוא מטונימיה ל"אדם" (האמור להיות מקור החוכמה). הניגוד בין הבית המלא בחוכמה לבין ריקנותו הפנימית חושף "משבר זהות". זה עשוי להצביע על ניתוקה ממורשתה או מזיכרונה. גם בסיפור אנו מוצאים שימוש עשיר ומגוון במטונימיה המעמיק את הקונוטציות הפסיכולוגיות והסמליות, לדוגמה:

- מטונימיה של הזכרת החלק במקום השלם

"רק עיניה נשארו להביט בעולם"[23]

אזכור "העיניים" הוא מטונימיה לדמות כולה, ומדגיש את היכולת היחידה שנותרה לה: "ראייה". זה משקף אימפוטנציה "פיזית" או ניתוק "רגשי", שכן העיניים הפכו לקשר היחיד לעולם. זה עשוי גם לסמל "מודעות או תפיסה" אל מול ייאוש.

- מטונימיה של מצב הזמן (הזכרת הזמן במקום המצב)

"בימי החושך ההוא, לא ראתה אור"[24]

"ימי החושך" היא מטונימיה ל"תקופת דיכאון או סבל" (מצב פסיכולוגי) דרך אזכור הזמן ("הימים"). החושך משמש כסמל לייאוש או בורות, בעוד האור מסמל תקווה או ידע. משקף מטונימיות זמניות בספרות העברית המסורתית (כגון "ימי החושך" בספר איוב).

- מטונימיה של הזכרת הסימן במקום הדבר

"נשאה את הקשת בידה- ולא היתה שם תקוה"[25]

"הקשת" היא מטונימיה ל"מלחמה או סכסוך" (בדרך כלל מסומל בנשק). הניגוד בין נשיאת הקשת להיעדר תקווה מגלה "חוסר תועלת או תבוסה פנימית". זה עשוי להעיד על "כישלון ההתנגדות" או על "חוסר האפשרות של ניצחון".

- מטונימיה של הזכרת הגוף במקום הרגש

"ליבה היה אבן, ורגליה לא יכלו לשאת אותה"[26]

"לבה היה אבן" היא מטונימיה ל"רגשות קשים" או ל"סגירה רגשית". "רגליה לא יכלו לשאתה" היא מטונימיה לתשישות הנפשית המעכבת תנועה פיזית. השילוב של שתי התמונות מדגיש שיתוק קיומי (רגשות קפואים וגוף חסר אונים).

- מטונימיה של הזכרת התוצאה במקום פעולה

"היא הניחה את הספר-והדממה נפלה"[27]

"נפילת השתיקה" היא מטונימיה ל"תחילת הדיבור" או "הפסקת הריכוז" (התוצאה) ולא לפעולה עצמה ("היא התחילה לדבר"). הדימויים מתארים את הדממה כישות פיזית שיכולה "ליפול", המשקפת את רגישותו של עגנון לאווירה שמסביב. זה עשוי להעיד על סופה של תקופה של הרהור או התבודדות.

ניתוח מעמיק של תפקיד המטונימיה בסיפור

- כלכלה לשונית:

עגנון משתמש במטונימיה כדי לדחוס סצנות מורכבות למספר מילים מועט (כגון "דממה נפלה" במקום לתאר את רגע השינוי בפירוט).

- יחסי גומלין בין החומרי לרוחני:

המטונימיה מדגימה את החדירה ההדדית של העולמות החיצוניים והפנימיים (כגון "ליבה אבן", הממזג רגש וחומר).

- שורשים מסורתיים:

חלק מהדימויים (כגון "ימי חושך") מתייחסים לספרות חוכמה יהודית (כגון ספר איוב או משלי).

- עיבוי סמלי

עגנון משתמש במטונימיה כדי לצמצם מושגים מורכבים (כגון צער, מוות) לדימויים קונקרטיים (כוס, כנפיים).

- הומניזציה

מטונימיה הופכת רעיונות מופשטים לישויות חיות (כגון "כוס הצער" שניתן לשתות).

- אינטרטקסטואליות דתית

חלק מהדימויים (כגון "כוס הצער") מתייחסים לטקסטים יהודיים (כגון כוס התסכול בתהילים ע"ה, ח').

ניתן לחשוב את המטונימיה ב"תהילה" ככלי חיוני לחיבור מציאות לסמל, וגוף לרוח. כל דוגמה מציעה שכבות מרובות של משמעות, מה שהופך את הטקסט לעשיר בפרשנות.

3- הדימוי: הוא השוואה בין שני דברים (שני מסומנים) השייכים לתחומים שונים. בדומה למטאפורה יוצר הדימוי הספרותי דמיון בתוך שוני: הוא עשוי להפגיש מסומנים רחוקים זה מזה שאין ביניהם בהכרח דמיון אובייקטיבי, ובכך להעצים את התיאור ולהעניק לו ציוריות. אך להבדיל מהמטאפורה, הדימוי אינו יוצר זהות בין שני המסומנים, אלא נוקט לשון מפורשת של השוואה. הדימוי הוא אמצעי רטורי המשווה שני דברים באמצעות דימוי (כמו, כמו וכו'), והוא מופיע בכמה צורות.[28]

בסיפור "תהילה" דימויים (השוואה) משמשים רבות ליצירת דימויים ספרותיים רבי עוצמה. דוגמאות מהסיפור עם סוגי דימויים

- דימוי מפורט (השוואה מפורטת)

"כאשר יפול השלג על ההרים, כך נפלה דמעתה על לחיה"[29]

הדימוי: דמעותיה זולגות על לחייה כמו שלג הנופל על הרים.

המילות: "כַּאֲשֶׁר... כָּכָה" (כמו... ככה).

השקט של הדמעות מושווה לשקט של השלג, המשקף עצב אילם ועמוק. שלג מסמל טוהר וקור, מה שעשוי להעיד על "בדידות או קור רגשי".

- (השוואה המובלעת)

"עיניה כמעינות מים חיים"[30]

עיניה הן כמו מעיינות מים חיים, במילת הדימוי "כְּ" (כמו).

מעיינות מים חיים מסמלים "טוהר ונדיבות", מה שמעניק לדמות אופי "רוחני או חיוני". זה עשוי להתייחס ל"תקווה או נתינה רגשית".

- (השוואה לא מלאה)

"קולה כקול השלו" [31]

קולה כקול (שליו), במילת הדימוי "כְּ".

שליו ידוע בקולם הרך, דבר המצביע על כך שקולה של הדמות עדין ומרגיע. זה עשוי לשקף "תמימות או נוסטלגיה" (שליו קשורים לנסים במסורת היהודית).

- השוואה הרהוטה (השוואה האומנותית)

"היתה כבתולה המחכה לרעותה" [32]

היא הייתה כמו בתולה שחיכתה לחתן שלה, במילת הדימוי "כְּ".

התמונות מרמזות על "המתנה ארוכה ותקווה", אך היא עשויה גם לשאת "משמעות של הקרבה או אובדן". בהקשר היהודי, הבתולה הממתינה עשויה לסמל "עם המצפה לישועה".

- השוואה שלילית

"לא כחלדת השדה היתה"[33]

היא לא הייתה כמו עכבר שדה, אלא כמו צבי בהרים, במילת הדימוי "לֹא... אֶלָּא" (לא... אבל).

ההשוואה בין "חולשה (חולדת) לכוח (האיילה)" מדגישה את השינוי של הדמות או את "דחיית ההשפלה". האיילה מסמלת חופש ויופי, בעוד שהעכבר מציין פחד וחולשה.

ניתוח כללי של סגנון הדימוי של עגנון

- טבע ובעלי חיים: דימויים המבוססים על אלמנטים טבעיים (שלג, איילה, שליו) משמשים לחיבור רגשות אנושיים ליקום.
- מורשת דתית: חלק מהדימויים (כגון הבתולה) משקפים סמלים מקראיים או יהודיים.
- אנטונימיה: דימויים שליליים (לא כמו... אלא כמו...) מדגישים ניגודים דרמטיים.

4- סמליות: שימוש באלמנט פיזי לייצוג רעיון מופשט (דתי, פסיכולוגי, קיומי).

"ירושלים" לא רק מקום, אלא סמל למורשת יהודית עמוסת שאלות ובקונפליקט בין קדושה למציאות אנושית. ירושלים מופיעה לדוגמה: כ"לב פועם בזיכרון"[34]

השם "תהילה" (שפירושו "שיר" או "מזמור") מתייחס ליופי רוחני אבוד ולכמיהה לזמן אידיאלי. הדמות הופכת לסמל של תקווה מנופצת[35]

בסיפור "תהילה" סמליות משמשת רבות להעמקת משמעויות ולהתקשרות רעיונות מופשטים באמצעות דימויים קונקרטיים. סמליות יכולה להיות:

- טבעית (דברים מהטבע מסמלים רעיונות).
- דתית/מסורתית (סמלים הלקוחים מהתנ"ך או מהמסורת היהודית).
- תרבותית/פסיכולוגית (סמלים המבטאים קונפליקטים פנימיים או חברתיים).

דוגמאות מהסיפור:

- סמליות טבעית: "נחל" = (נהר)

"הַנַּחַל הָלַךְ וְהִתְאַבֵּךְ, כְּמוֹ נֶפֶשׁ הַמְבַקֶּשֶׁת מָנוֹחַ וְלֹא תִמְצָא"[36]

- הנחל המתפתל מסמל את חייו הסוערים של הגיבור או את חיפושו הרוחני אחר שלום. המטאפורה של "נשמה המחפשת מנוחה ואינה מוצאת" מחזקת את הסמליות הפסיכולוגית.

- סמליות דתית: "העקידה" (הקרבת יצחק)

"הִיא רָאֲתָה אֶת עַצְמָהּ כְּאַיִל תָּקוּעַ בַּסְּבַךְ" [37]

האייל התלוי בסבך מסמל את ה"איל" בסיפור הקרבת יצחק, ומרמז על קורבן או מבחן אלוהי.
ייתכן שהוא משקף את מאבקה של דמות בין ציות לגורל.

- סמליות תרבותית: "הבית הנטוש"

"בֵּיתָהּ הָיָה כְּבֵית עוֹלָם, מָלֵא צֵל וְדוּמָמָה"[38]

הבית הנטוש מסמל "אובדן זהות או זיכרונות כואבים".
"הבית עולם" = (בית קברות) מרמז על מוות רוחני.

- סמליות פסיכולוגית: "המראה השבורה"

"בַּמַּרְאָה הַשְּׁבוּרָה רָאֲתָה פָּנִים רַבּוֹת, וְכֻלָּן זָרוֹת"[39]

המראה השבורה מסמלת את "התפוררות הזהות" או "משבר קיומי".
"פנים רבות" משקפות את אובדן העצמי או פילוג פנימי.

ניתוח מעמיק יותר של סמליות בסגנון עגנון:

- הטבע כמראה של הנשמה:

אלמנטים כמו "נהרות, הרים ובעלי חיים" משמשים לייצוג מצבים פנימיים (למשל, האיילה מסמלת חופש, והאריה מסמל סכנה).

- סמלים דתיים עיקריים:

עגנון לווה מהתנ"ך והתלמוד כדי ליצור שכבות סמנטיות (למשל, "תהילה" עצמה עשויה לסמל "שבח" או האדרת אלוהים).

- סמלי זיכרון וזמן:

שעונים עצורים ואבק על ספרים מסמלים את חוסר התנועה של העבר או את חוסר האונים האנושי אל מול הזמן.

5- ניגוד:

בסיפור "תהילה" משתמשים בסוגים שונים של ניגודים (מילולי, דרמטי ומצבי) ליצירת מורכבויות פסיכולוגיות וסתירות טרגיות.[40]

- ניגוד מילולי

"הכל היה טוב ויפה, רק לבה היה מלא דם"[41]

הדמות מתארת את המציאות כ"יפה וטובה", בעוד הלב שלה "מלא בדם" (כלומר, היא סובלת מכאב פנימי). הניגוד בין התיאור החיצוני למציאות הפנימית מגלה לעג מר למראות מתעתעים. ייתכן שזה משקף את חוסר היכולת של השפה לבטא סבל אמיתי.

- ניגוד דרמטי

"היא המתינה לאוהבה בשמחה, והוא בא להפריד מביתה"[42]

הקורא יודע שהאורח יבוא "לקרועה מביתה" (אולי למוות או לנישואים בכפייה), בעודה מחכה לו בשמחה. הפער בין ידיעת הקורא לבורותה של הדמות יוצר ניגוד דרמטי טרגי. הוא מדגיש את אכזריות הגורל ואת הטעיית התקווה.

- ניגוד מצבי

"בנה לה בית גדול על הגיבעה, והיא מתה בתוך החור שבקיר"[43]

הבית הגדול על הגבעה מסמל הצלחה לכאורה, אך היא... אתה מת בגלל "חור בקיר" (רשלנות או עוני נסתר). הניגוד בין מראה לתוצאה חושף את האירוניה של הגורל. אתה עשוי לבקר חברה שבונה ארמונות תוך הזנחת אנשים.

- ניגוד חלקי

"אמר: 'אני מבין את כל הנשים', והוא לא הבין את תהילה כלל"[44]

הדמות טוענת שהיא מבינה "את כל הנשים", אך אינה מצליחה להבין את תהילה (הגיבורה). לועגת לטענה לידע מוחלט. משקפת את בידודה של תהילה ואת הקושי להבין אותה, אפילו מחבריה הקרובים ביותר.

ניתוח כללי של האירוניה בסיפור תהילה

- ביקורת חברתית:

הניגוד חושף את הסתירות של החברה היהודית המסורתית (למשל, נישואים בכפייה, ציפיות דתיות).

- אבסורד קיומי:

הדמויות שואפות להשיג מטרות, אך הגורל לועג להן (מותה של תהילה בבית המפואר).

- ניכור פסיכולוגי:

הניגוד מדגים חוסר הבנה של אחרים את תהילה, מה שמעמיק את בידודה.

6- חזרות

אמצעי סגנוני לשוני שעיקרו חזרה על מילים, מקצב, משפטים, שמות או פסקאות כמה פעמים,[45] בסיפור "תהילה", חזרה (חזרה) משמשת ככלי סגנוני להגברת המשמעות, יצירת קצב טקסטואלי והדגשת רעיונות מרכזיים:

- חזרה על מילות המפתח

"דמעות, דמעות, דמעות – רק דמעות ראתה עיני" [46]

החזרה על המילה "דמעות" שלוש פעמים מדגישה אובססיה לעצב או ייאוש מתמשך. הקצב מחקה את שפיכת הדמעות התכופה, ומעמיק את תחושת האבל. זה עשוי לשקף את חוסר היכולת של הדמות לראות דבר מלבד כאב.

- חזרה על המשפט

"למה לא באת אתמול? למה לא תשאר היום? למה לא?" [47]

החזרה על "למה לא?" חושפת את החרדות והדאגות הקיומיות של הדמות. זה מרמז על שאלות שלא נענו, המשקפות בלבול או אתגר גורלי. הסגנון מחקה דיאלוג פנימי עמום.

- חזרה על מבנים תחביריים

"אני רוצה ללכת, אני רוצה לנוח, אני רוצה לשכוח"[48]

החזרה מדגישה את הרצון העז לברוח מהמציאות. הקצב מרמז על נשימה מהירה או התקף חרדה. זה משקף (אני רוצה... אני רוצה...) מאבק בין תשוקה לחוסר אונים.

- חזרה על סמלים: "הרגל" (בית)

"הבית היה סגור. הבית היה אפל. הבית היה ריק"[49]

החזרה על המילה "בית" עם תיאורים עוקבים (סגור, חשוך, ריק) יוצרת התקדמות דרמטית. זה מסמל את קריסת הביטחון המשפחתי או את מותם של זיכרונות. הסגנון מחקה מזמור לוויה.

ניתוח מעמיק של תפקיד החזרה

- חזרה כהד פסיכולוגי:

עגנון משתמש בה כדי לייצג אובססיות פנימיות (למשל, חזרה על "דמעות" משקפת דיכאון).

- חזרה מוזיקלית:

היא יוצרת קצב הדומה למזמורים דתיים או שירי אבל.

- חזרה אירונית:

בקטעים מסוימים, היא משמשת כדי להדגיש את האבסורד של פעולות (כגון חזרה על "למה לא?" ללא תשובה).

7- שינוי תחבירי: בסיפור "תחלה", השינוי התחבירי משמש ככלי סגנוני ליצירת אפקטים פסיכולוגיים ולשוניים עמוקים. השינוי התחבירי כרוך בשבירת כללי דקדוק קונבנציונליים כדי להשיג מטרות אמנותיות או אקספרסיביות.

- שינוי בסדר המילים

"בא הלילה, ועמו הדמה הגדולה" [50]

הסדר הרגיל בעברית הוא "הלילה בא" (בא הלילה), אבל הכותב שם את הפועל "בא" לפני הנושא "הלילה". שינוי זה נותן עדיפות לפועל, יוצר תחושת הפתעה או התקדמות דרמטית. זה מצביע על כך שלילה הוא לא רק זמן, אלא ישות פעילה שמביאה שלווה.

- יצירת משפטים חסרים

"אם רק... אם רק..." [51]

המשפט לא שלם, דבר המצביע על חוסר יכולת לבטא את עצמך או מחשבות שלא נאמרו. חזרה על "אם רק" מראה חרטה או משאלה שלא התממשה. זה יכול לשקף קונפליקט פנימי או חרטה על החלטות קודמות.

- שימוש בצורות תחביריות חריגות

"לבי- הוי, לבי" [52]

השינוי כאן הוא בפנייה הישירה אל הלב כישות נפרדת, עם החזרה על (ליבי). זה מראה חלוקה פנימית או דיאלוג עם עצמך. הצורה הדקדוקית הלא שגרתית נותנת את הרושם שהלב חי חיים בלתי תלויים באישיות.

- הפרדה בין פועל לנושא

"היא, אשר כל כך אהבתי עזבה"[53]

הנושא (היא) מופרד מ הנשוא (הפועל "עָזְבָה") במשפט תיאורי ארוך. הפרדה זו מעכבת את הפעולה העיקרית, מה שמגביר מתח דרמטי. משקף קושי לקבל את הפעולה (עזבה), כאילו הדמות מנסה לדחות את המציאות.

ניתוח מעמיק של שינוי תחבירי

- שבירת השגרה הלשונית:

הסחת דעת יוצרת "הלם לשוני" שמאלץ את הקורא לשים לב לפרטים.

- ביטוי הלא מודע:

משפטים לא שלמים או קטעים מחקים את "זרימתן של מחשבות פנימיות".

- העמקת המשמעות הפסיכולוגית:

תזוזה משמשת לייצוג סערת הרגש או הנפש של הדמויות.

8- אליפסה: ברטוריקה משמש המונח "אליפסה" השמטת יסוד לקסיקלי (מילה או צירוף מילוני). בכל לשון מדוברת נוהגים לעתים קרובות לקצר ביטויים שכיחים ולהשמיט מהם חלקים בגלל הנטייה הטבעית "לחסוך" באמצעי הבעה. שינוי במשמעות של אליפסה נעוץ בקשר שבין המסמנים ולא בקשר שבין המסומנים. במעתק האליפטי השמטת אחד היסודות הלשוניים גורמת שינוי סמנטי, שכן המשמעות של הצירוף כולו מוטלת על היסוד הנותר. השינוי הסמנטי מתרחש אפוא באותו רכיב שנותר לאחר ההשמטה- הרכיב הזה "סופג" את המשמעות של המילה או של הצירוף כולו.[54] בסיפור ישנם השמטת פעלים, אותיות, שמות עצם או חלקי משפטים.

- השמטת הפועל

"היא אל החלון, ואנשי העיר ברחוב"[55]

מה הושמט: הפועל (למשל: הולכת, יושב, עומדת, מתקרבת)

אליפסה נותן תחושה של דחיפות ופתאומיות, כאילו הפעולה מתרחשת ממש מול עיני הקורא. זה יוצר קצב מהיר וקטוע, המשקף מתח או מתח. זה משקף סגנון דומה לשפה פואטית או דיבורית, שבה הפועל מושמט לשם קיצור.

- השמטת מילות חיבור או קישור

"בכתה, שתקה, ישבה בפינה" [56]

מה הושמט: מילת החיבור "ו" בין הפעלים.

השמטה יוצרת רצף מהיר של פעולות, המשקף הפרעה פסיכולוגית או ספונטניות. היא מדמה דרך חשיבה פנימית, שבה פעולות זורמות ללא קשרים. זה נותן תחושה של תשישות או חוסר אנרגיה לחבר אירועים. ייתכן שהוא מרמז שפעולות אלו (ישיבה, בכי, שתיקה) התרחשו באופן ספונטני ושזורות זו בזו, ללא הפסקה.

- השמטת כינוי גוף

"אמרו לי, לכי!- ולא הלכתי"[57]

מה הושמט: הנושא בתשובה ("אני"- לא הלכתי).

השמטת הכינוי "אני" מדגישה התרסה או עקשנות, שכן הפעולה ("לא הלכתי") היא בעלת חשיבות עליונה. זה מדגים הזדהות עצמית מוחלטת, שכן אין צורך להדגיש את הנושא כי הוא ברור. זה משקף את השפה הדרמטית של הדיאלוג העז.

- השמטת מושא

"היא רצתה לומר, אך- לא מצאה את הדברים"[58]

מה הושמט: האובייקט במשפט הראשון ("משהו"= היא רצתה לומר משהו).

ההשמטה מלמדת על חוסר יכולת לבטא, שכן "משהו" אינו ספציפי אפילו לה. יוצר מתח דרמטי סביב מה שאתה רוצה להגיד. משקף פער בין כוונה ליכולת לתקשר.

- השמטת משפט שלם

"אלמלא... אך מה יתרון?"[59]

מה הושמט: משפט תנאי שלם (למשל, "אלמלא לא הייתי עוזב" או "אלמלא הייתי יודע").

השמטה מראה חרטה לא שלמה או חוסר יכולת לדמיין אלטרנטיבה. "מה יתרון?" מבטאת ייאוש או השלמה, והופכת את האליפסיס לחסרת משמעות. היא משקפת סגנון קיומי של הצגת שאלות ללא תשובות.

ניתוח מעמיק של תפקיד האליפסיה

- צמצום לשוני:

עגנון משתמש באליפסה כדי לצמצם משפטים למרכיביהם החיוניים, ומעניק לטקסט צפיפות פואטית.

- חיקוי הלא מודע:

אליפסה דרך חשיבה פנימית, שבה מחשבות אינן שלמות או מקוטעות.

- יצירת מתח דרמטי:

אליפסה משאירה פערים לקורא למלא באמצעות דמיונו, ומגבירה את המתח והמעורבות.

9- אינטרטקסטואליות היא מרכיב מרכזי בכתיבתו של שמואל יוסף עגנון, במיוחד בסיפור "תהלה". אינטרטקסטואליות היא נוכחות של טקסטים קודמים (דתיים, ספרותיים, מסורתיים) בתוך טקסט חדש. [60]

- אינטרטקסטואליות מן התנ"ך

"קולי שמעת-אל תעלם אוזנך מתחנתי"[61]

הטקסט המקודש אליו מתייחסים:

"קוֹלִי שָׁמָעְתָּ- אַל תַּעְלֵם אָזְנְךָ לְרַוְחָתִי לְשַׁוְעָתִי" (איכה ג', 56).

עגנון לווה את שפת קינות ותחנונים מספר ירמיהו. זה נותן לדיבור של הדמות "מימד טרגי ודתי", והופך את סבלו לחלק מסבל קולקטיבי (העם היהודי). זה משקף את "הכמיהה לתגובה אלוהית" ברגע של ייאוש.

- אינטרטקסטואליות מן תפילות יהודיות

"אלי, אלי, למה עזבתני?"[62]

"אֵלִי, אֵלִי, לָמָה עֲזַבְתָּנִי?" (תהילים כ"ב, ב') משמש בתפילות אבל.

הציטוט הישיר מהמזמור מעניק לסבלה של תהילה ממד משיחי או קורבני. ייתכן שהוא מתייחס לתחושת הנטישה האלוהית שלה, ומעמיק את בדידותה הטרגית. בהקשר היהודי, טקסט זה קשור לרגעי הסבל העמוקים ביותר.

- אינטרטקסטואליות מן ספרות רבנית

"כל הנשמה-תהילה יה"[63]

טקסט מקור "כל אנשיה תהלה יה" (תהילים קנ, ו') אך נפוץ בספרות הרבנית כביטוי לקשר של כל נשמה לאל.

הוא משחק מילים על שם הגיבורה "תהילה" (שפירושו "שבח"). הוא מקשר את גורל הגיבורה עם הרעיון שכל נשמה חייבת לשבח את אלוהים, מה שיוצר סתירה אם חייה טרגיים. הוא משקף קונפליקט בין אמונה לסבל ארצי.

- אינטרטקסטואליות מן פולקלר יהודי

"היתה כאחת הנערות שבאגדות, שהגובאי אהב"[64]

טקסט מקור התייחסות לאגדה יהודית מזרח אירופאית על "הגוב" (ישות דמונית או שד).

ההשוואה למיתוס מרמזת שאהבתה נידונה לכישלון או הייתה דמונית. זה נותן לסיפור ממד מיתי, מה שהופך את גורלה לבלתי נמנע וטרגי. זה משקף את הפחד מאהבה או מערכות יחסים אסורות בתרבות המסורתית.

- אוטו-טקסטואליות

"ביתה היה כביתו של יוסף ב 'סיפור פשוט' "[65]

התייחסות ליצירה אחרת מאת עגנון, ברומן "סיפור פשוט"

עגנון יוצר עולם ספרותי מחובר, שבו הטקסטים שלו משוחחים זה עם זה. "ביתו של יוסף" ב"סיפור פשוט" מסמל "מגבלות ובידוד", ומעניק את אותה משמעות לבית תהילה. הוא גורם לקורא "לפרש טקסט דרך טקסטים אחרים" מאת אותו מחבר.

ניתוח מעמיק של תפקיד האינטרטקסטואליות

- בניית סמכות ספרותית:

עגנון מבסס את הטקסט שלו על טקסטים עתיקים, מה שנותן לו עומק היסטורי וסמכות ספרותית של הסיפור.

- יצירת דיאלוג בין עבר להווה:

אינטרטקסטואליות מדגימה כיצד הטרגדיה של אדם מהדהדת טרגדיות עתיקות.

- פרשנות מעשירה:

כל אינטרטקסטואליות פותחת שכבות חדשות של משמעות ודורשת מהקורא להבין הקשרים מרובים.

10- משחק מילים או אליטרציה, היא מאפיין סגנוני בולט בפרוזה הפואטית של שמואל יוסף עגנון, במיוחד בסיפור "תהלה".

אליטרציה היא דמיון בין שתי מילים או יותר בעלות הבדל במשמעות, ויש לה השפעה אסתטית וקצבית עמוקה.[66]

בסיפור "תהלה", עגנון משתמש באליטרציה לא רק לקישוט לשוני, אלא גם כדי לחבר רעיונות, להעמיק משמעויות וליצור שכבות של פרשנות.

- אליטרציה מלאה- דמיון מלא בצליל

"לבי נבהל, נבהל ונבהל"[67]

חזרה על צליל: שורש המילה "נ.ב.ה.ל" (מבוהל) חוזר על עצמו שלוש פעמים.

האפקט: יוצר קצב דומה לדופק דופק או רעד, המשקף את הפאניקה "המתגברת" של הדמות.

פונקציה: מעביר מצב של בהלה פנימית בצורה יעילה יותר מתיאור ישיר.

- אליטרציה חלקית- דמיון חלקי בצליל

"הדמה מדמה אחת הדם"[68]

דמיון צליל: השילוב של המילים "דממה" (דממה), "מדמת" (לדמם/להרגיע), ו"דם" (דם) סביב השורש "דמה" או "דמה".

אפקט: נוצרת חפיפה קולית בין רעיון השלווה (דמה) לדם (דם), מה שמרמז שדממה אינה שלום, אלא "כיסוי לאלימות או כאב פנימיים."[69]

פונקציה: "קישור הפרדוקס" בין שלווה לכאורה לאלימות נסתרת.

- אליטרציה שורשית

"הבית- בושת"[70]

דמיון פונטי: התכנסות המילים "בית" (בית) ו"בושת" (בושה) באותיות הראשונות (ב) ובצליל הכללי[71].

אפקט: נוצר קשר פונטי מאולץ בין שני המושגים, דבר המצביע על כך שהבית, שאמור להיות מקור לביטחון, הפך למקור לבושה וחרפה עבור הגיבורה.

פונקציה: היפוך המשמעות הסמלית של הבית ממקלט לכלא.

- אליטרציה כפולה

"צליל צללים צלל בנפשי" [72]

דמיון צלילים: התכנסות המילים "צליל", "צללים" ו-"צלל" סביב השורש "צ.ל.ל".

אפקט: נוצר גוון אחיד וקודר, כאשר הצלילים, הצללים והצלילה משתלבים בסצנה סוריאליסטית אחת.
פונקציה: תיאור ההשפעה המסתורית והעמוקה של זיכרונות או פחדים על הנשמה.

- אליטרציה של שם הגיבורה (תהילה)

"תהילה- והיא תהליל את חלדה" (73)

- דמיון צליל: משחק על שם העצם "תהילה" ועל הפועל "תהליל".

אפקט: נוצרת סתירה מרה מלכתחילה בין שם הגיבורה (המסמן האדרה) לבין הגורל הטרגי הצפוי לה (חיים ללא האדרה).
פונקציה: בניית אירוניה דרמטית הרודפת את הקורא לאורך כל הסיפור.
ניתוח מעמיק של תפקיד האליטרציה בסיפור
פואטיקה וקצב: -
עגנון משתמש באליטרציה כדי להפוך פרוזה לשירה, ומעניק לטקסט אסתטיקה קולית עמוקה.
קישור רעיונות באמצעות צליל: -
אליטרציה יוצרת קשרים כופים בין מילים בעלות משמעויות שונות, ומרחיבה שכבות של פרשנות (למשל, קישור דם לשלווה)[74].
חיזוק נושאים פסיכולוגיים: -
החזרה על צלילים מחקה את האובססיות הפנימיות והמחשבות האובססיביות של הדמויות.
המסקנות:
ניתן לסכם את מסקנות המחקר לגבי האמצעים הרטוריים בסיפור "תהילה" של עגנון:
א- האמצעים הרטוריים ב"תהילה" יוצרים מערכת לשונית משולבת ההופכת את הטקסט מנרטיב מסורתי למארג של סמלים וקונוטציות. כל אמצעי משמש ל:

- העמקת הקונוטציות הפסיכולוגיות.
- יצירת דיאלוג עם המורשת.
- הפיכת השפה לישות פואטית החורגת מתפקידה התקשורתי לתפקיד מהורהר.
- זה הופך את שפתו של עגנון לגשר בין העברית הקלאסית לעברית המודרנית, ובין הפרט לקולקטיבי.

ב- הסמליות ב"תהילה" אינה עיטור ספרותי, אלא כלי לחקר חרדה קיומית, סכסוך דתי וניכור אנושי.
ג- מטאפורה הופכת מושגים מופשטים (רגשות, רעיונות) לישויות קונקרטיות (טבע, חפצים), ויוצרת שפה מקודדת המאפשרת פרשנויות מרובות.
ד- דימויים משפרים את הבהירות החזותית על ידי קישור דמויות לאלמנטים מהטבע או לסמלים דתיים, ויוצרים שפה הקשורה למורשת ולזיכרון קולקטיבי.
ה- מטונימיה בתהילה אינה רק קישוט לשוני, אלא כלי לחיבור העולם הפיזי עם העולם הרגשי והרוחני. היא מצמצמת רגשות מורכבים לסמלים תמציתיים (כוס, דם, צללים), ומייצרת שפה דחוסה הנשענת על רמיזה ולא על מפורשות.
ו- אליטרציה יוצרת קצב מוזיקלי בתוך הפרוזה ומסתמכת על דמיון פונטי כדי לחבר מילים רחוקות סמנטית, ויוצרת שכבות צליל המעצימות את המשמעות. אליטרציה בתהילה היא מרקם קולי מורכב ההופך שפה למוזיקה המשקפת כאב ויופי. באמצעותה, עגנון טוען כי צורה ותוכן הם בלתי נפרדים ביצירה ספרותית גדולה.
ז- אינטרטקסטואליות משלבת את שפת הטקסט עם שפת הטקסטים הקודמים (דתיים, ספרותיים), והופכת את הסיפור לדיאלוג לשוני לאורך זמן, תוך הסתמכות על הידע של הקורא כדי לפענח את הקודים. האינטרטקסטואליות בתהילה היא מארג מורכב של התייחסויות למורשת יהודית ולספרות עולמית. באמצעותה, עגנון הופך סיפור אינדיבידואלי למיתוס אנושי בעל ממדים אוניברסליים.
ח- האירוניה מסתמכת על הסתירה בין המשמעות למיועד, ויוצרת שפה ביקורתית שחושפת את שקר המציאות או את אכזריות הגורל.
ט- אליפסה מסתמכת על חסכון שפה והשמטת אלמנטים דקדוקיים (פעלים, מילות קישור, פסוקיות), ויוצרת שפה מקוטעת הפונה לתת-מודע ומכריחה את הקורא להשלים את המשמעות. אליפסה ב"תהילה" היא נשק ספרותי עדין, בו השתמש עגנון כדי להפוך את השפה לישות חיה ותוססת, המבטאת את מה שהיא אליפסה באותה מידה.
י- החזרה בסיפור "תהילה" אינה רק קישוט לשוני, אלא כלי להעברת מצבים של קריסה פסיכולוגית, ריקנות קיומית וזיכרון מקוטע.

<u>ביבליוגרפיה</u>

המקורות העבריים:

- תנ"ך.
- תלמוד.
- "תילה" בתוך קבוצת "אלו ואלו", "כל סיפוריו של ש"י עגנון", מהדורת שוקן, 1950.
- גרשון שקד, ש. י. עגנון: מסורתי מהפכני 1973.
- רינה בן־שחר, סגנון הסיפורת, הלשון הסגנון ולשון הספרות הפואטיקה של הסיפור, ההוצאה לאור של האוניברסיטה הפתוחה, תל־אביב, 1990.
- רפאל ניר, מבוא לבלשנות, ההוצאה לאור של האוניברסיטה הפתוחה, תל־אביב, 1989.
- שרה ליפקין,שלב א: עברית הבנה הבעה ולשון, הוצאת מטח, תל אביב, 2006.

המקורות הערביים:

- شعبان محمد عبد السلام، التأثيرات العربية في البلاغة العبرية، جامعة القاهرة، ٢٠٠٢.

-رحيمه، مجيد عبود. دلالات المكان في الرواية العبرية نماذج مختارة. بحث منشور في مجلة مركز بابل للدراسات الانسانية، ٢٠٢٤،مجلد ١٤، ص٢٤٥.

- رحيمه، مجيد عبود. الواقعية في الادب العبري الحديث، بحث منشور في مجلة كلية الاداب،حوليات عين شمس، (٢٠١٨).العدد (١٧) سبتمبر، القاهرة.

-رحيمه، مجيد عبود. (٢٠٢١). **البناء النفسي للقاص سمحا بن صهيون في قصة "نفس محطمة"**. مجلة كلية اللغات، جامعة بغداد، العدد (٤٣)، كانون الثاني، ص٢٣٤.

המקורות הלועזיים: -

-Amir Banbaji. "Conflicted Anagoge: The Renewal of Jewish Textuality in Haskalah Rhetoric." Jewish Social Studies, 26 (2021).

-C. Owiredu. "Metaphors and Euphemisms of Death in Akan and Hebrew." Open Journal of Modern Linguistics, (2020).

-Cheyn Shmuel, Eli Shmidman, Handel Moshe, Ashish Vaswani, Noam M. Shazeer, Niki Parmar, Llion Uszkoreit, Aidan N Jones, Łukasz Gomez, Kaiser Illia, Polosukhin. 2017 and Attention. "A Dataset for Metaphor Detection in Early Medieval Hebrew Poetry." ArXiv, abs/2402.17371 .(2024)

-D. Gil and Yeshayahu Shen. "Metaphors: the evolutionary journey from bidirectionality to unidirectionality." Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences,(2021) .

-J. Ferrer, Francesc Feliu, Blanca Palmada and Josep Serra i López. "Tehil·là ,(תהלה) de X. Y. Agnon .(עגנון ש״י) Estudi introductori i traducció de l'hebreu = Tehilah ,(תהלה) by Sh. Y. Agnon (ש״י עגנון) .Introductory study and translation from Hebrew." (2015) .

-M. Lancaster. "Metaphor Research and the Hebrew Bible." Currents in Biblical Research, 19 (2021) .

-Nitza Ben-Dov. "Agnon's Art of Indirection .(1993) ".

-Ophir Münz-Manor and Itay Marienberg-Milikowsky. "Visualization of Categorization: How to See the Wood and the Trees." Digit. Humanit. Q., 17.(2023)

-Ophir Münz-Manor. "Figurative Language in Early Piyyut." (2011).

-P. V. Hecke. "Metaphor in the Hebrew Bible.(2005) ".

-T. Kigel. "MOTHER AND FATHER FIGURATIVE EXPRESSIONS IN ENGLISH, RUSSIAN, AND HEBREW." European Journal of Multilingualism and Translation Studies, (2024).

מקורות האינטרנט:

-https://he.wikipedia.org/wiki

השוליים:

([1]) Cheyn Shmuel, Eli Shmidman, Handel Moshe, Ashish Vaswani, Noam M. Shazeer, Niki Parmar, Llion Uszkoreit, Aidan N Jones, Łukasz Gomez, Kaiser Illia, Polosukhin. 2017 and Attention. "A Dataset for Metaphor Detection in Early Medieval Hebrew Poetry." ArXiv, abs/2402.17371 (2024).

Ophir Münz-Manor. "Figurative Language in Early Piyyut." (2011): 51-67.

P. V. Hecke. "Metaphor in the Hebrew Bible." (2005).

D. Gil and Yeshayahu Shen. "Metaphors: the evolutionary journey from bidirectionality to unidirectionality." Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences, 376 (2021).

C. Owiredu. "Metaphors and Euphemisms of Death in Akan and Hebrew." Open Journal of Modern Linguistics (2020).

M. Lancaster. "Metaphor Research and the Hebrew Bible." Currents in Biblical Research, 19 (2021): 235 - 285.

([2]) Ophir Münz-Manor and Itay Marienberg-Milikowsky. "Visualization of Categorization: How to See the Wood and the Trees." Digit. Humanit. Q., 17 (2023).

Ophir Münz-Manor. "Figurative Language in Early Piyyut." (2011): 51-67.

D. Gil and Yeshayahu Shen. "Metaphors: the evolutionary journey from bidirectionality to unidirectionality." Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences, 376 (2021).

([3]) Ophir Münz-Manor. "Figurative Language in Early Piyyut." (2011): 51-67.

C. Owiredu. "Metaphors and Euphemisms of Death in Akan and Hebrew." Open Journal of Modern Linguistics (2020).

([4]) T. Kigel. "MOTHER AND FATHER FIGURATIVE EXPRESSIONS IN ENGLISH, RUSSIAN, AND HEBREW." European Journal of Multilingualism and Translation Studies (2024).

P. V. Hecke. "Metaphor in the Hebrew Bible." (2005).
([5]) Cheyn Shmuel, Eli Shmidman, Handel Moshe, Ashish Vaswani, Noam M. Shazeer, Niki Parmar, Llion Uszkoreit, Aidan N Jones, Łukasz Gomez, Kaiser Illia, Polosukhin. 2017 and Attention. "A Dataset for Metaphor Detection in Early Medieval Hebrew Poetry." ArXiv, abs/2402.17371 (2024).
Ophir Münz-Manor. "Figurative Language in Early Piyyut." (2011): 51-67.
P. V. Hecke. "Metaphor in the Hebrew Bible." (2005).
([6]) M. Lancaster. "Metaphor Research and the Hebrew Bible." Currents in Biblical Research, 19 (2021): 235 - 285.
([7]) T. Kigel. "MOTHER AND FATHER FIGURATIVE EXPRESSIONS IN ENGLISH, RUSSIAN, AND HEBREW." European Journal of Multilingualism and Translation Studies (2024).
Amir Banbaji. "Conflicted Anagoge: The Renewal of Jewish Textuality in Haskalah Rhetoric." Jewish Social Studies, 26 (2021): 126 - 169.
([8]) J. Ferrer, Francesc Feliu, Blanca Palmada and Josep Serra i López. "Tehil·là (תהלה), de X. Y. Agnon (עגנון ש״י). Estudi introductori i traducció de l'hebreu = Tehilah (תהלה), by Sh. Y. Agnon (ש״י עגנון). Introductory study and translation from Hebrew." (2015).
([9]) Nitza Ben-Dov. "Agnon's Art of Indirection." (1993).
([10]) רינה בן־שחר, סגנון הסיפורת, הלשון הסגנון ולשון הספרות הפואטיקה של הסיפור, ההוצאה לאור של האוניברסיטה הפתוחה, תל־אביב,1990, עמ' 89-87.
([11]) "תילה" בתוך קבוצת "אלו ואלו", "כל סיפוריו של ש"י עגנון", מהדורת שוקן, 1950, עמ' 148.
([12]) סיפור תילה, שם, עמ' 15.
([13]) סיפור תהילה, שם, עמ' 23.
([14]) סיפור תהילה, שם, עמ' 34.
([15]) סיפור תהילה, שם, עמ' 40.
([16]) סיפור תהילה, שם, עמ' 28.
([17]) שרה ליפקין,שלב א: עברית הבנה הבעה ולשון, הוצאת מטח, תל אביב, 2006 , עמ' 137.
([18]) רינה בן־שחר, סגנון הסיפורת, הלשון הסגנון ולשון הספרות הפואטיקה של הסיפור, ההוצאה לאור של האוניברסיטה הפתוחה, תל־אביב,1990, עמ' 96.
([19]) סיפור תהילה, שם, עמ' ٤٧.
([20]) סיפור תהילה, שם, עמ' ٦٢.
([21]) סיפור תהילה, שם, עמ' 55.
([22]) סיפור תהילה, שם, עמ' 38.
([23]) סיפור תהילה, שם, עמ' 29.
([24]) סיפור תהילה, שם, עמ' 51.
([25]) סיפור תהילה, שם, עמ' 63.
([26]) סיפור תהילה, שם, עמ' 45.
([27]) סיפור תהילה, שם, עמ' 34.
([28]) רינה בן־שחר, סגנון הסיפורת, הלשון הסגנון ולשון הספרות הפואטיקה של הסיפור, ההוצאה לאור של האוניברסיטה הפתוחה, תל־אביב,1990, עמ' 93.
([29]) סיפור תהילה, שם, עמ' 25.
([30]) סיפור תהילה, שם, עמ' 18.
([31]) סיפור תהילה, שם, עמ' 30.
([32]) סיפור תהילה, שם, עמ' 42.
([33]) סיפור תהילה, שם, עמ' 37.
([34]) שם.
([35]) גרשון שקד, ש. י. עגנון: מסורתי מהפכני (1973).
([36]) סיפור תהילה, שם, עמ' 22.
([37]) סיפור תהילה, שם, עמ' 48.
([38]) סיפור תהילה, שם, עמ' 35.
([39]) סיפור תהילה, שם, עמ' 55.
([40]) סגל,מ"צ,1977, עמ' 356.
مجدي وهبه,كامل المهندس,١٩٨٤ , عمّ' ١٩٨.
([41]) סיפור תהילה, שם, עמ' 31.
([42]) סיפור תהילה, שם, עמ' 52.

(43) סיפור תהילה, שם, עמ' 67.
(44) סיפור תהילה, שם, עמ' 44.
(45) https://he.wikipedia.org/wiki/חזרה
(46) סיפור תהילה, שם, עמ' 28.
(47) סיפור תהילה, שם, עמ' 42.
(48) סיפור תהילה, שם, עמ' 37.
(49) סיפור תהילה, שם, עמ' 53.
(50) סיפור תהילה, שם, עמ' ٤٠.
(51) סיפור תהילה, שם, עמ' ٥٠.
(52) סיפור תהילה, שם, עמ' ٣٣.
(53) סיפור תהילה, שם, עמ' ٥٢.
(54) רפאל ניר, מבוא לבלשנות, ההוצאה לאור של האוניברסיטה הפתוחה, תל־אביב, 1989, עמ' 48.
(55) סיפור תהילה, שם, עמ' 41.
(56) סיפור תהילה, שם, עמ' 25.
(57) סיפור תהילה, שם, עמ' 50.
(58) סיפור תהילה, שם, עמ' 37.
(59) סיפור תהילה, שם, עמ' 59.
(60) שרה ליפקין,שלב א: עברית הבנה הבעה ולשון, הוצאת מטח, תל אביב, 2006 , עמ' 91.
شعبان محمد عبد السلام، التأثيرات العربية في البلاغة العبرية، جامعة القاهرة، ٢٠٠٢ ، ص ٣٨.
(61) סיפור תהילה, שם, עמ' 58.
(62) סיפור תהילה, שם, עמ' 70.
(63) סיפור תהילה, שם, עמ' 5.
(64) סיפור תהילה, שם, עמ' 47.
(65) סיפור תהילה, שם, עמ' 63.
(66) https://he.wikipedia.org/wiki/אליטרציה
(67) סיפור תהילה, שם, עמ' 28.
(68) סיפור תהילה, שם, עמ' 34.